

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.341.1

ЗАРУБІЖНІ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: ВИБІР ДЛЯ НАСЛІДУВАННЯ

**Л.П. Марчук, кандидат економічних наук, Миколаївський державний
аграрний університет.**

Вступ. Уповільнений розвиток інноваційних процесів в Україні, труднощі технологічної модернізації виробництва, низькі темпи економічного зростання вимагають кардинальних реформ інноваційного спрямування. У зв'язку з цим особливий інтерес викликає досвід інноваційних перетворень, набутий провідними країнами світу. Цей досвід можна розглядати як надійний орієнтир для вибору ефективних методів реалізації інноваційних реформ у вітчизняній економіці, як засіб уникнення помилок і небажаних додаткових витрат. Тому проблема його вивчення і узагальнення з огляду на досягнуті успіхи та допущені прорахунки є вельми актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними економістами ґрунтовно досліджуються різні аспекти функціонування зарубіжних моделей інноваційного розвитку економіки. Так, наприклад, у працях В. Будкіна та І. Чичкало-Кондрацької [1; 7] визначено пріоритети інноваційного розвитку, обрані США, розвинутими країнами Південно-Східної Азії, Європи, СНД; висвітлено методи державного впливу на інноваційні проце-

си. О. Даніловим і А. Вдовиченком [2] здійснено порівняння класифікацій сучасних технологій в нашій країні та за кордоном, проаналізовано чинники розвитку наукомісткого виробництва. В. Но-вицьким [4] розглянуто механізми реалізації інноваційних програм в окремих країнах світу з огляду на ступінь їх досконалості. Л. Федулова та О. Юркевич [5; 6; 8] об'єктом дослідження обрали технологічну політику і засоби стимулювання інноваційної діяльності за кордоном, орієнтуючись на перспективи їх застосування у вітчизняній економіці.

Складність і багатофункціональність зарубіжних інноваційних моделей вимагають їх подальшого дослідження з метою конкретизації механізмів впливу на інноваційні процеси. Така конкретизація важлива для визначення тих складових інноваційних реформ, які можна застосувати в Україні у період становлення інноваційної економіки.

Постановка завдання. Автор статті поставив собі за мету здійснити порівняльний аналіз деяких зарубіжних моделей інноваційного розвитку економіки, узагальнити відповідний досвід інноваційних перетворень, виокремити при цьому ті

© Марчук Л.П., 2011.

позитивні надбання, які доцільно наслідувати вітчизняній економіці за умови їх адекватного опанування.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, аналізувати зарубіжні моделі інноваційного розвитку потрібно на основі таких критеріїв:

- рівень самостійності розробки інновацій;
- інтенсивність державного впливу на інноваційні процеси;
- специфіка фінансування і стимулювання науково-інноваційної діяльності;
- досконалість інноваційної інфраструктури;
- активність бізнесових структур у науково-технологічній сфері;
- ступінь залучення країни до міжнародного науково-технічного співробітництва;
- підвищення конкурентоспроможності економіки як результат інноваційних перетворень.

З огляду на обрані критерії охарактеризуємо моделі інноваційного розвитку економіки в окремих провідних країнах світу.

Модель технологічного лідерства притаманна США. Ця країна забезпечує розробку лівової частки високих технологій і виступає їх постійним експортером. Тут приріст душевого національного доходу за рахунок розробки і впровадження технологічних інновацій становить 90%. Із 50 новітніх світових макротехнологій 22 припадає на Сполучені Штати. Частка країни на світовому ринку високотехнологічної продукції сягає 39% [5, с. 5-6].

Характерною рисою американської моделі інноваційного розвитку є обмежене втручання держави у розв'язання проблем інноваційного спрямування. Попри це, США випереджають інші країни за обсягом державного фінансування наукових досліджень. За даними Американської асоціації розвитку науки, у 2008 р. розмір державних витрат на НДДКР становив 143 млрд. дол. У першу чергу державному фінансуванню підлягають фундаментальні та прикладні дослідження в університетах, а також оборонні дослідницькі програми. Крім того, для федерального уряду важливим є виділення коштів на розвиток енергетики, удосконалення технологічної інфраструктури, охорону здоров'я, захист довкілля [7, с. 33-34].

І все ж таки головне навантаження щодо розвитку науково-технологічної сфери в країні несе на собі великий наукомісткий бізнес, який активно співробітнічає з малими і середніми інноваційними фірмами. Маючи розгалужену мережу науково-дослідних установ, приватні структури займаються прикладними розробками з метою їх доведення до рівня промислового застосування і створюють умови для налагодження серійного

виробництва інноваційної продукції. Тому у США дуже важливим є венчурний бізнес. Саме завдяки йому в останні десятиліття було якісно змінено структуру виробництва в країні та створено потужний економічний потенціал.

Відмітною рисою інноваційної моделі США є налагодження й підтримка стійких зв'язків між освітніми закладами, науково-дослідними установами та бізнесовими структурами, їх інтеграція знайшла свій вияв у створенні потужних науково-виробничих комплексів - технопарків, технополісів, кластерів. Серед найбільш відомих технополісів і технопарків США - «Силіконова долина» в Каліфорнії, «Дослідницький трикутник» у Північній Кароліні, «Шосе 128» неподалік від Бостона, «Алея роботів» у Флориді, технопарки при Гарвардському і Массачусетському університетах, тощо.

Найважливішими чинниками успішних інноваційних перетворень у США вважаються високий рівень наукових досліджень в університетах, творча ініціатива, ефективна інфраструктура, широкі можливості розвитку інноваційного підприємства.

Країни Європи здійснюють інноваційну розбудову власної економіки по-іншому. Так, для інноваційної моделі країн ЄС характерні:

- активне втручання держави в інноваційний розвиток;
- належне інституційне забезпечення науково-інноваційної діяльності;
- відпрацьованість нормативно-правової бази інноваційних перетворень;
- виділення державою значних коштів на проведення окремих видів дослідницьких робіт;
- масштабне застосування непрямих державних методів фінансування інноваційної діяльності (пільгових кредитів, прискореної амортизації, податкових пільг);
- активне використання можливостей міжнародного співробітництва, спільні дослідження в межах відповідних науково-технічних програм.

Ключовими напрямками інноваційних перетворень у країнах ЄС треба вважати структурну перебудову економіки в окремих регіонах, формування новітнього технологічного базису у промисловості, створення інноваційної інфраструктури на рівні світових стандартів. Важливими засобами досягнення поставлених цілей є виконання Рамкових програм, посилення інтеграційних зв'язків між освітою, наукою і бізнесом заради підвищення ефективності наукових досліджень, створення умов для дифузії знань, стимулювання венчурної індустрії.

Зараз країни ЄС працюють над виконанням двох

пріоритетних програм інноваційного спрямування: Сьомої рамкової програми досліджень технологічного розвитку і демонстрації та Рамкової програми конкурентоспроможності та інновацій, розраховані на 2007-2013 роки. Обидві програми орієнтовані на активізацію інвестицій у знання, всебічне використання людського капіталу, подальший технологічний розвиток і масштабну реалізацію наукових ідей. Крім цього, програми спрямовані на підтримку інноваційного підприємництва, стимулювання малого високотехнологічного бізнесу, поширення інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток відновлюваної енергетики, поліпшення стану навколишнього середовища [3, с. 87].

Нині в європейських країнах наукомісткість ВВП є досить високою, хоча і різниться по окремих країнах. Наприклад, в Іспанії цей показник знаходиться на рівні 1,6% ВВП, а у Фінляндії він на рівні 3,5%. Частка державного фінансування у витратах на НДДКР теж знає значних коливань у межах регіону. Так, у Швеції вона становить 17%, а у Чехії сягає 60% [7, с. 32-33]. У недалекому майбутньому передбачається поступове заміщення частки державних витрат на НДДКР приватними інвестиціями, підвищення норми прибутку останніх, зростання наугомісткості ВВП, збільшення експорту високотехнологічної продукції.

У країнах ЄС ефективними економічними стимулами інноваційного розвитку є податкові пільги та державні гарантії по кредитах. В Угорщині дозволено використовувати податкові знижки й вдаватися до відстрочки податкових платежів. У Німеччині комерційним банкам, які кредитують науково-інноваційну діяльність фірм, надають державні гарантії щодо повернення кредитів у розмірі 80% суми кредиту, який надається кліринговими банками на строк від двох до семи років [8, с. 86].

В Європі так само, як і в США, набули поширення технопаркові структури, технополіси, що розглядаються як важливі елементи інноваційної інфраструктури та ключові осередки інноваційного розвитку. У європейських країнах нараховується більше 200 технопарків і технополісів, діяльність яких підлягає детальному плануванню і підпорядкована розв'язанню регіональних проблем інноваційного спрямування. До найбільш відомих технопарків і технополісів Європи можна віднести Кембриджський науково-технологічний парк в Англії, «Софія - Антиполіс» у Ніцці (Франція), «Силіконовий Глен» у Шотландії, «Ізар — Веллі» у Мюнхені (Німеччина) тощо.

За рівнем конкурентоспроможності, обумовле-

ної інноваційним розвитком, європейські країни поки що поступаються США. Наприклад, Німеччина, яка є найбільш розвинутою у науково-технологічному відношенні, лідирує у світі по 8-10 макротехнологіях, а її частка у світовому експорті високотехнологічної продукції становить 17%. На Англію і Францію припадає по 3-5 макротехно-логій, на Швецію, Норвегію, Італію, Швейцарію - по 1-2 [5, с. 6].

Інноваційні моделі, що використовуються в індустріальне розвинутих країнах Південно-Східної Азії (зокрема, в Японії, Південній Кореї, Китаї, Тайвані), передбачають певну еволюційність інноваційних змін. На початкових стадіях інноваційних перетворень відбувається запозичення високих технологій, потім здійснюються їх удосконалення, а згодом країни продукують вже власні передові технології, завдяки яким перетворюються з імпортерів інновацій в їх експортерів.

У Японії застосовується модель «наздоганяючого розвитку». Завдяки жорсткому державному регулюванню та міцній штитуційній базі країна за короткий період часу перетворилася з імпортера інновацій на одного з лідерів світового інноваційного розвитку. Цьому сприяло також масштабне застосування податкових пільг, пільгового кредитування, сприятливий митний режим щодо імпорту високотехнологічної продукції, новітнього обладнання, купівлі патентів і ліцензій. Конкурентоспроможними виявилися великі інноваційні підприємницькі структури - седани, побудовані за принципом вертикальної інтеграції промисловості та об'єднані з банками, інвестиційними, страховими компаніями та універсальними торговими фірмами. У Японії створено 19 науково-технологічних центрів на зразок «Силіконової долини» у США. Тут побудована сучасна технологічна інфраструктура, функціонують великі телекомунікаційні мережі, активізується діяльність щодо комерціалізації результатів наукових розробок, масштабним і динамічним є ринок нових товарів.

Загалом Японія посідає друге місце в світі після США за обсягом інвестицій у знання, які становлять 5,0% ВВП. Країні належать 7 провідних мак-ротехнологій [7, с. 32]. Частка Японії на світовому ринку високотехнологічної продукції досягла 30% [5, с. 5].

У Китаї використовується імітаційна модель інноваційного розвитку, яка базується на активному імпорті зарубіжних технологій та їх промислового опануванні з метою випуску наукомісткої продукції. У країні створена струнка система централізованого управління, широко застосовується програмно-цільовий підхід щодо розробки на-

уково-технічних програм, які є складовою частиною Державного плану розвитку Китаю. Особливістю інноваційних перетворень у цій країні слід вважати високий ступінь фахової підготовки наукового та управлінського персоналу, який попередньо набуває знань і досвіду у провідних зарубіжних компаніях.

Сучасна економіка Китаю базується на мережі науково-технічних осередків - спеціальних зонах, які спричиняють стрімке нарощування темпів економічного розвитку. Нині тут нараховується 49 державних зон техніко-економічного освоєння і 53 зони розвитку наукомістких галузей [1, с. 73]. Китай активно залучає іноземні інвестиції, але при цьому обмежує вплив транснаціональних корпорацій на свою економіку і вдається до селективного використання іноземних технологій. Найбільш перспективними напрямками науково-інноваційної діяльності країна вважає програмне забезпечення, створення систем інформаційної безпеки, формування великих інтеграційних мереж.

Китай розвивається дуже динамічно, маючи темпи економічного зростання до 10% на рік. За останні десятиліття частка продукції галузей, що використовують новітні технології, зросла до 35,4%. Щорічно Китай збільшує експорт високо-технологічної продукції на 20% [6, с. 23]. За прогнозами американських вчених, приблизно через п'ятнадцять років Китай посяде місце світового лідера на планеті.

Україна нині значно відстає від провідних країн світу за рівнем свого науково-технічного розвитку. У нас частка сектора високих технологій у загальному обсязі виробництва складає близько 4%. Питома вага видатків на наукові дослідження у складі ВВП становить лише 1,16%. Частка вітчизняної наукомісткої продукції на світовому ринку - 0,1% [2, с. 116-117].

В Україні створено переважно дерегулятивну економіку. Тут відсутнє загальнодержавне індикативне планування, не розвинута система інституційного забезпечення інноваційної діяльності, недосконала інноваційна інфраструктура. Україна продемонструвала негативне ставлення до розвитку технопаркових структур, скасувавши запроваджені раніше пільги щодо їх функціонування. Висока ризикованість вкладень, відсутність належних правових гарантій і ефективних стимулів до розвитку наукомісткого бізнесу обумовлюють незначний приплив іноземних інвестицій та слабку зацікавленість вітчизняних приватних структур у реформуванні науково-технологічної сфери.

Поліпшити ситуацію в країні можна за допомогою використання зарубіжного досвіду інноваційних перетворень, який потрібно адаптувати

до власних умов економічного розвитку. На нашу думку, важливими елементами зарубіжних реформ, які доцільно запозичити Україні, є:

- пріоритетність державного регулювання науково-технологічної сфери;
- створення сприятливого інституційного середовища і правового поля для здійснення інноваційних перетворень;
- розробка і використання відповідних економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- проведення селективної технологічної політики із масштабним залученням іноземних інвестицій;
- подальший розвиток інноваційних структур регіонального типу і створення пільгових умов для їх функціонування;
- активна участь у міжнародному науково-технічному співробітництві.

Дотримуючись пріоритетності державного регулювання інноваційних процесів, Україна не повинна відмовлятися від переваг ринкових форм і методів господарювання. У зв'язку з цим важливо подбати про розвиток корпоративної науки, формування інноваційних провайдерських бізнес-структур, всебічне використання можливостей фондового ринку, банківської системи, страхових та інвестиційних компаній для поліпшення фінансування науково-інноваційної діяльності, розвиток венчурної індустрії, залучення фінансово-промислових груп до розв'язання проблем інноваційного характеру.

Результатами масштабної інноваційної розбудови економіки України мають стати: створення сучасного технологічного базису виробництва, суттєве підвищення конкурентоспроможності країни, формування національної інноваційної системи, створення умов для ефективного використання інтелектуального потенціалу суспільства.

Висновки. Розглянуті моделі інноваційного розвитку економіки демонструють альтернативні підходи різних країн до розв'язання проблем інноваційного спрямування. Ці моделі різняться між собою за ступенем державного втручання в інноваційні процеси, рівнем інституційно-правового забезпечення інноваційної діяльності, складністю технологічного оновлення виробництва та обраними методами впливу на науково-виробничу сферу. Вибір інноваційних моделей диктується загальноекономічним становищем країни, обраними пріоритетами майбутнього розвитку та реальними можливостями досягнення поставлених цілей.

Україна, обравши свої пріоритети інноваційної розбудови економіки, зможе наслідувати позитивний зарубіжний досвід і творчо його застосовувати.

вати на практиці. Вважаємо, що за нинішніх умов найбільш важливими складовими інноваційних перетворень мають бути: конкретний механізм поєднання державних і ринкових методів регулювання науково-інноваційної сфери, селективна технологічна політика, залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку, найбільш повне використання інтелектуального потенціалу країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Будкін, В. Інноваційна модель розвитку національної економіки / В. Будкін // Економіка України. - 2010. №6. - С. 67-68.
2. Данілов, О. Д. Структура інвестицій та випуску промислової продукції в Україні / О. Д. Данілов, А. М. Вдовиченко // Фінанси України. - 2008. - № 5. - С. 115-123.
3. Лукашина, М. В. Стратегічні напрями розвитку

інноваційного підприємництва / М. В. Лукашина // Економіка і прогнозування. - 2009. - № 3. - С. 86-98.

4. Новицький, В. Імперативи інноваційного розвитку / В. Новицький // Економіка України. - 2007. - № 2. - С. 45-52.

5. Федулова, Л. Технологічний розвиток економіки / Л. Федулова // Економіка України. - 2006. - № 6.

- С. 4-11.

6. Федулова, Л. І. Технологічна політика в системі стратегії економічного розвитку / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. - 2010. - № 1. - С. 20-38.

7. Чичкало-Кондрацька, І. Б. Міжнародний досвід інноваційного розвитку науково-виробничих систем / І. Б. Чичкало-Кондрацька // Економіка і регіон. - 2010. - №2(25). - С. 31-39.

8. Юркевич, О. М. Інноваційне спрямування інвестиційного потенціалу фінансових інститутів / О. М. Юркевич // Фінанси України. - 2010. - № 10. - С. 81-86.

УДК 330.341.1

Марчук Любов Петрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук Миколаївського державного аграрного університету. **Зарубіжні моделі інноваційного розвитку економіки: вибір для наслідування.** Розглянуто сутність інноваційних моделей економічного розвитку, що використовуються у провідних країнах світу. Висвітлено можливості застосування складових цих моделей у процесі реформування вітчизняної економіки на інноваційних засадах.

Ключові слова: інноваційна модель, модель технологічного лідерства, модель «наздоганяючого розвитку», імітаційна модель.

УДК 330.341.1

Марчук Любовь Петровна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономической теории и общественных наук Николаевского государственного аграрного университета. **Зарубежные модели инновационного развития экономики: выбор для подражания.** Рассмотрена сущность инновационных моделей экономического развития, которые используются в ведущих странах мира. Освещены возможности применения составляющих этих моделей в процессе реформирования отечественной экономики на инновационной основе.

Ключевые слова: инновационная модель, модель технологического лидерства, модель «догоняющего развития», имитационная модель.

UDC 330.341.1

Marchk Lubov Petrivna, candidate of economic sciences, docent of department of economic theory and social sciences of Mikolaiv state agrarian university. Foreign of innovative development of economics selection for imitation: Considers innovative models of economic development which are used in highly developed countries of the world. The possibilities of using the model's elements in process of innovative reformation in Ukrainian economics are reflected.

Keywords: innovation model, technological leader's model, model of «running after development», imitative model.

Стаття отримана редакцією 16.03.2011 р.